

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Researchbib Impact factor: 13.14/2024

SJIF 2024 = 5.444

Том 3, Выпуск 03, Март

SOG‘LIQNI SAQLASH TIZIMINI EKONOMETRIK MODELLASHTIRISH ILMIYLIGINI AHAMIYATI

Ismoilova Dilfuza Ibodullayevana

Termiz davlat pedagogika instituti

Tabiiy va aniq fanlar fakulteti

Texnologiya va geografiya kafedrası

o‘qituvchisi

Panjiyev Ziyodullo Karim o‘g‘li

Geografiya ta‘lim yo‘nalishi 1- kurs

talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada O‘zbekiston sog‘liqni saqlash sohasidagi islohotlar dunyo higojida qanday talqin qilinayotganligi hamda O‘zbekiston sog‘liqni saqlash sohasidagi islohotlarni so‘nggi yillarda jadal sur‘atlar bilan amalga oshirilgan ishlar haqida ma‘lumotlar berilgan. Shuningdek ushbu islohotlarning asosiy maqsadi mamlakat aholisining salomatligini yaxshilash, sog‘liqni saqlash xizmatlarini yangilash va ularning sifatini oshirishdan iboratligi ham takidlab o‘tilgan.

Kalit so‘zlar: sog‘liqni saqlash tizimi islohoti, tibbiy ta‘lim, sog‘liqni saqlash, infratuzilmasi, telemeditsina, profilaktika va sog‘lomlashtirish, xalqaro hamkorlik

Abstract: This article provides information on how Uzbekistan's health care reforms are interpreted in the world and the rapid implementation of Uzbekistan's health care reforms in recent years. It was also noted that the main goal of these reforms is to improve the health of the country's population, update healthcare services and increase their quality.

Keywords: healthcare system reform, medical education, healthcare infrastructure, telemedicine, prevention and health promotion, international cooperation

Аннотация: В данной статье представлена информация о том, как реформы здравоохранения Узбекистана интерпретируются в мире, а также о быстрой реализации реформ здравоохранения Узбекистана в последние годы. Также было отмечено, что основной целью данных реформ является улучшение здоровья населения страны, обновление медицинских услуг и повышение их качества.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Researchbib Impact factor: 13.14/2024

SJIF 2024 = 5.444

Том 3, Выпуск 03, Март

Ключевые слова: реформа системы здравоохранения, медицинское образование, инфраструктура здравоохранения, телемедицина, профилактика и укрепление здоровья, международное сотрудничество.

Sog'liqni saqlash tizimi mamlakat hayotining muhim tarkibiy qismi hisoblanadi. Sog'liqni saqlash tizimining samarali faoliyati har bir fuqaroning hayoti va sog'ligi, jamiyatning umumiy osoyishtaligi uchun asosiy sharoit hisoblanadi. Sog'liqni saqlash tizimining samarali rivojlanishi iqtisodiy, ijtimoiy, demografik ko'rsatkichlarning dinamikasiga bevosita ta'sir ko'rsatadi.

So'nggi yillarda Surxondaryo viloyatida sog'liqni saqlash tizimining rivojlanish tendensiyalarini ekonometrik modellashtirish dolzarb masalalardan biri hisoblanadi. Sog'liqni saqlash tizimining rivojlanish tendensiyalarini o'rganish va ushbu sohani muvaffaqiyatli boshqarish uchun makroiqtisodiy ko'rsatkichlarni inobatga olgan holda iqtisodiy-matematika modellarini ishlab chiqish muhim ahamiyat kasb etadi.

Shu bois, ushbu maqolada Surxondaryo viloyatida sog'liqni saqlash tizimining rivojlanish tendensiyalarini ekonometrik modellashtirish, sog'liqni saqlash tizimining makroiqtisodiy ko'rsatkichlarga ta'sirini aniqlash masalalari o'rganiladi

Ushbu tadqiqotda Surxondaryo viloyatida sog'liqni saqlash tizimining rivojlanish tendensiyalarini ekonometrik modellashtirish maqsadida IMRAD (kirish, metodologiya, natijalar, muhokama) usulidan foydalanildi.

Tadqiqotda Surxondaryo viloyatining 2010-2020 yillardagi makroiqtisodiy ko'rsatkichlari va sog'liqni saqlash tizimining asosiy ko'rsatkichlari tahlil qilindi. Ushbu ma'lumotlar Surxondaryo viloyati statistika boshqarmasi, O'zbekiston Respublikasi Sog'liqni saqlash vazirligi, Iqtisodiy taraqqiyot va kambag'allikni qisqartirish vazirligi, O'zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo'mitasi ma'lumotlar bazasidan olingan.

Tadqiqotda korrelyatsion-regression tahlil, ma'lumotlarni grafik tahlil qilish, dinamik qatorlar tahlili kabi usullardan foydalanildi. Sog'liqni saqlash tizimining rivojlanish tendensiyalarini aks ettiruvchi ekonometrik modellar ishlab chiqildi.

Surxondaryo viloyatida sog'liqni saqlash tizimining rivojlanish tendensiyalarini tahlil qilish natijasida quyidagi asosiy xulosalarga kelindi:

1. Surxondaryo viloyatida 2010-2020 yillar davomida aholining yalpi demografik ko'rsatkichlari ijobiy o'sish tendensiyasiga ega. Aholining jami soni 2010 yilda 1839,6

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Researchbib Impact factor: 13.14/2024

SJIF 2024 = 5.444

Том 3, Выпуск 03, Март

ming kishidan 2020 yilda 2057,9 ming kishiga o'sgan, yillik o'sish sur'ati 1,1% ni tashkil etgan. Bu ko'rsatkich respublika bo'yicha 1,0% dan yuqori.

2. Sog'liqni saqlash tizimining rivojlanish ko'rsatkichlari tahlili shuni ko'rsatadiki, statistik ma'lumotlar bo'yicha 2010-2020 yillarda dorivor vositalar sotuvining jami hajmi 2,3 barobar o'sgan, tibbiyot muassasalari soni 1,2 barobar, tibbiy hodimlar soni 1,1 barobar ko'paygan.

3. Sog'liqni saqlash tizimining asosiy makroiqtisodiy ko'rsatkichlarga (aholining jami soni, yalpi hududiy mahsulot, aholiga to'g'ri keladigan yalpi hududiy mahsulot, aholi jon boshiga daromadlar) ta'sirini aks ettiruvchi ekonometrik modellar ishlab chiqildi. Ushbu modellar sog'liqni saqlash tizimidagi rivojlanish tendensiyalarini 92-98% darajada aks ettiradi.

4. Sog'liqni saqlash tizimining rivojlanishi aholiga to'g'ri keladigan yalpi hududiy mahsulotga 0,74 ta, aholi jon boshiga daromadlarga 0,84 ta, yalpi hududiy mahsulotga 0,91 ta elastiklikni beradi. Bu ko'rsatkichlar sog'liqni saqlash tizimining mamlakat iqtisodiy rivojlanishidagi muhim o'rnini ko'rsatadi.

5. Sog'liqni saqlash tizimining rivojlanish tendensiyalarini aks ettiruvchi ekonometrik modellar asosida 2021-2025 yillarga mo'ljallangan bashorat ko'rsatkichlari ishlab chiqildi. Ushbu bashorat ko'rsatkichlarining amaliy qoSog'liqni Saqlash Tizimida Rivojlanish Tendensiyalarini Ekonometrik Modellashtirish(Surxondaryo Viloyati Misolida) Kirish

Jamiyatning taraqqiy etishi va ilmiy-texnologik rivojlanishi, aholi sog'ligini saqlash va mavjud muammolarni bartaraf etish maqsadida sog'liqni saqlash tizimini (SST) tubdan qayta ko'rib chiqishni taqozo etadi. Sog'liqni saqlash tizimining jahon miqyosida yuksalish va rivojlanish dinamikasi, eng ilg'or xorijiy tajribalarni o'rganish, mavjud muammolarni aniqlab, zamonaviy yondashuvlar asosida ularni hal etish dolzarb masalalardan biri hisoblanadi. Bu borada Surxondaryo viloyatidagi sog'liqni saqlash tizimining rivojlanish tendensiyalari, mavjud imkoniyatlar va tizimni takomillashtirish istiqbollari atroficha o'rganish maqsadga muvofiqdir [1]. Maqolada sog'liqni saqlash tizimining Surxondaryo viloyatidagi holatini, uning rivojlanish tendensiyalarini ekonometrik modellar asosida chuqur tahlil qilish, mavjud muammolarni aniqlash, yechimlarini taklif etish, xizmatlarning sifatini oshirish va aholining sog'lig'ini saqlashga qaratilgan chora-tadbirlarning samaradorligini baholash usullarini ishlab chiqish maqsad qilib olingan.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Researchbib Impact factor: 13.14/2024

SJIF 2024 = 5.444

Том 3, Выпуск 03, Март

Tadqiqotning obyekti sifatida Surxondaryo viloyatida sog'liqni saqlash tizimi, uning rivojlanish dinamikasi, mavjud imkoniyatlari va muammolari belgilangan. Maktadiq predmeti - sog'liqni saqlash tizimining rivojlanish tendensiyalarini va ular o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikni aks ettiruvchi ekonometrik modellarni ishlab chiqish. Tadqiqot usullari sifatida statistik, ekonometrik, qiyosiy tahlil, xronodinamik tahlil, Ekspert baholash usullari qo'llanilgan.

Tadqiqotning ilmiy yangiligi quyidagilardan iborat: - Sog'liqni saqlash tizimining Surxondaryo viloyatidagi rivojlanish dinamikasi va xususiyatlarini aks ettiruvchi ekonometrik modellari ishlab chiqildi;

- Sog'liqni saqlash tizimining rivojlanish tendensiyalari va ular o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik ekonometrik usullar yordamida tahlil qilindi;

- Sog'liqni saqlash tizimini yanada takomillashtirish bo'yicha takliflar va tavsiyalar ishlab chiqildi.

Tadqiqot natijalarining amaliy ahamiyati sifatida sog'liqni saqlash tizimini rivojlantirish bo'yicha davlat va hududiy dasturlarni ishlab chiqishda, amalga oshirilayotgan islohotlarni monitoringini olib borishda, malakali kadrlar tayyorlash va ularni izchil yetkazib berish, xizmatlar sifatini oshirish hamda aholining sog'lig'ini saqlash bo'yicha chora-tadbirlarni belgilashda foydalanish mumkin.

Tadqiqotning asosiy natijalaridan foydalanish Surxondaryo viloyatida sog'liqni saqlash tizimi ni yanada takomillashtirish, sog'liq sohasida davlat siyosatini samarali amalga oshirishga xizmat qiladi.

Adabiyotlar tahlili;

Sog'liqni saqlash tizimining rivojlanish tendensiyalarini o'rganishga bag'ishlangan ko'plab xorij va mahalliy olimlarning ilmiy tadqiqot ishlari e'tiborga molik.

Janubiy Koreya olimi Dae Cheol Kim va boshqalar tomonidan o'tkazilgan tadqiqotda mamlakatda sog'liqni saqlash xizmatlari uchun xarajatlar tahlil qilinib, rag'batlantiruvchi omillar, iste'molchilarga ta'siri kabi masalalar o'rganilgan [2]. Yirik tadqiqotchi L. Witter sog'liqni saqlash xizmatlariga xarajatlarni oshirish, demografik omillar, aholi farovonligining yuqorilashishi kabi omillarning sog'liqni saqlash tizimi rivojlanishiga ta'sirini ochib bergan.

Rossiya olimi E.N. Krivonos va boshqalar tomonidan amalga oshirilgan tadqiqotda sog'liqni saqlash tizimining rivojlanish bosqichlari, ularning o'ziga xos xususiyatlari tahlil qilingan . V.Yu. Karpov esa sog'liqni saqlash tizimini yanada

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Researchbib Impact factor: 13.14/2024

SJIF 2024 = 5.444

Том 3, Выпуск 03, Март

takomillashtirishning asosiy yo'nalishlari va usullarini ko'rib chiqqan O'zbekistonda sog'liqni saqlash tizimini rivojlantirishga bag'ishlangan bir qator ilmiy tadqiqotlar mavjud. Jumladan, M.A. Mirzaev tomonidan o'tkazilgan tadqiqotda mamlakatimizda sog'liqni saqlash tizimi va uni boshqarish tizimini takomillashtirish masalalari aks ettirilgan. X.A. Aliyev va boshqalar tomonidan sog'liqni saqlash tizimini rivojlantirish, uni boshqarish va moliyalashtirishning ustuvor yo'nalishlari yoritilgan.

Adabiyotlar taxlilidan shuning uchun ko'rinib turibdiki, sog'liqni saqlash tizimining rivojlanish tendensiyalarini o'rganish, mavjud muammolarni hal etish borasida ko'plab ilmiy izlanishlar olib borilgan. Biroq, Surxondaryo viloyati misolida sog'liqni saqlash tizimining rivojlanish tendensiyalarini ekonometrik usullar yordamida atroflicha tahlil qilish borasida alohida tadqiqot mavjud emas. Shu sababli, mazkur maqolada Surxondaryo viloyatida sog'liqni saqlash tizimining rivojlanish tendensiyalarini ekonometrik modellar asosida tadqiq etish maqsad qilib olingan.

Adabiyotlar taxlilidan shuning uchun ko'rinib turibdiki, sog'liqni saqlash tizimining rivojlanish tendensiyalarini o'rganish, mavjud muammolarni hal etish borasida ko'plab ilmiy izlanishlar olib borilgan. Biroq, Surxondaryo viloyati misolida sog'liqni saqlash tizimining rivojlanish tendensiyalarini ekonometrik usullar yordamida atroflicha tahlil qilish borasida alohida tadqiqot mavjud emas. Shu sababli, mazkur maqolada Surxondaryo viloyatida sog'liqni saqlash tizimining rivojlanish tendensiyalarini ekonometrik modellar asosida tadqiq etish maqsad qilib olingan.

Tadqiqotda quyidagi metodlar qo'llanilgan:

Statistik tahlil usullari. Surxondaryo viloyati sog'liqni saqlash tizimining rivojlanish dinamikasi va xususiyatlarini aks ettiruvchi ma'lumotlar to'plami shakllantirilib, ularning tahlili amalga oshirildi. Bu jarayonda statistik kuzatuvlar, ma'lumotlar to'plash, tizimlash va umumlashtirish usullaridan foydalanildi.

Ekonometrik modellashtirish. Sog'liqni saqlash tizimining rivojlanish tendensiyalarini va ular orasidagi o'zaro bog'liqlikni aks ettiruvchi ekonometrik modellar ishlab chiqildi. Bu jarayonda regress-korrelatsion tahlil, vaqt qatorlari tahlili, sababiy-oqibatli tahlil, prognozlash usullaridan foydalanildi Qiyosiy tahlil usuli. Sog'liqni saqlash tizimining rivojlanish ko'rsatkichlari dinamikasi Respublika bo'yicha o'rtacha ko'rsatkichlar bilan qiyoslab tahlil qilindi.

Xronodinamik tahlil. Sog'liqni saqlash tizimining rivojlanish dinamikasi uzluksiz ravishda ko'rib chiqildi va tahlil qilindi.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Researchbib Impact factor: 13.14/2024

SJIF 2024 = 5.444

Том 3, Выпуск 03, Март

Ekspert baholash. Sog'liqni saqlash tizimining rivojlanishi, mavjud muammolar va yechim yo'llarini baholash, takliflar ishlab chiqish uchun etakchi sog'liqni saqlash mutaxassislari va ekspertlar jalb etildi.

Ushbu metodlardan foydalanish natijasida Surxondaryo viloyatida sog'liqni saqlash tizimining rivojlanish tendensiyalari, uning xususiyatlari, mavjud muammolar va ularni bartaraf etish bo'yicha takliflar ishlab chiqildi.

Surxondaryo viloyatlari sog'liqni saqlash tizimining asosiy ko'rsatkichlari tahlili shuni ko'rsatdiki, so'nggi yillarda sohaning rivojlanish darajasi birnecha baravar oshgan.

1-jadval. Surxondaryo viloyatida sog'liqni saqlash tizimining asosiy ko'rsatkichlari

Ko'rsatkichlar	Tibbiy tashkilotlar soni, dona	Shifoxonal ar soni, dona	Shifoxona to'shak fondlari, dona	Tibbiy xodimlar soni, kishi	Shifoxonal ar soni, dona
2015 yil	486	54	7224	12342	54
2020 yil	512	62	7892	13864	62
O'sish sur'ati, %	5,3	14,8	9,3	12,3	14,8

Statistik ma'lumotlardan ko'rinib turibdiki, 2015-2020 yillar oralig'ida Surxondaryo viloyatida sog'liqni saqlash tizimidagi barcha ko'rsatkichlar sezilarli darajada o'sgan. Jumladan, tibbiy tashkilotlar soni 5,3%, shifoxonalar soni 14,8%, shifoxona to'shak fondlari 9,3%, tibbiy xodimlar soni 12,3% va aholi jon boshiga tibbiy xodimlar soni 8% ga o'sgan. Bu esa sog'liqni saqlash tizimining rivojlanish tendensiyasidan dalolat beradi.

Sog'liqni saqlash tizimi rivojlanishining asosiy omillarini aniqlash maqsadida ekonometrik tahlil o'tkazildi. Sog'liqni saqlash tizimini rivojlantirishga ta'sir etuvchi omillarni aniqlash uchun quyidagi model ishlab chiqildi:

$$Y = a + b_1 * X_1 + b_2 * X_2 + b_3 * X_3 + b_4 * X_4 + b_5 * X_5 + e$$

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Researchbib Impact factor: 13.14/2024

SJIF 2024 = 5.444

Том 3, Выпуск 03, Март

Bunda:

Y - sog'liqni saqlash xizmatlarining yillik hajmi (mlrd so'm);

X1 - tibbiy tashkilotlar soni (dona);

X2 - shifoxonalar soni (dona);

X3 - shifoxona to'shak fondlari (dona);

X4 - tibbiy xodimlar soni (kishi);

X5 - aholi jon boshiga tibbiy xodimlar soni (kishi);

a - erkin hadlar;

b1, b2, b3, b4, b5 - regressiya koeffitsientlari;

e - qoldiq xatolari.

Ushbu model asosida Surxondaryo viloyati uchun ekonometrik tahlil o'tkazildi.

Tahlil natijalari 2-jadvalda keltirilgan.

2-jadval. Sog'liqni saqlash tizimini rivojlantirishga ta'sir etuvchi omillar

a (erkin had)	X1 (tibbiy tashkilotlar soni)	X2 (shifoxonalar soni)	X3 (shifoxona to'shak fondlari)	X4 (tibbiy xodimlar soni)	X5 (aholi jon boshiga tibbiy xodimlar soni)
67,53	0,36	1,14	0,025	0,14	248,23
1,92	2,74	3,12	2,51	2,63	3,41
0,081	0,023	0,011	0,035	0,027	0,007

Ko'rsatkichlar Koeffitsient t-statistika

Ehtimollik

-Modeldan ko'rinib turibdiki, sog'liqni saqlash xizmatlarining yillik hajmiga tibbiy tashkilotlar soni, shifoxonalar soni, shifoxona to'shak fondlari, tibbiy xodimlar soni hamda aholi jon boshiga tibbiy xodimlar soni kabi omillar sezilarli darajada ta'sir ko'rsatadi. Ushbu omillar sog'liqni saqlash xizmatlarining yillik hajmini 89% gacha belgilaydi.

Regressiya modelining umumiy ma'noliligi uchun F-statistikasi 31,45 ni tashkil etdi va u 0,001 darajada ma'noli ekanligini ko'rsatadi. Bu esa modelning ishonchligi

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Researchbib Impact factor: 13.14/2024

SJIF 2024 = 5.444

Том 3, Выпуск 03, Март

va ma'noliligi yuqori ekanligidan dalolat beradi. Modelda ko'rsatilgan barcha omillar ham 5% ahamiyat darajasida statistik jihatdan ma'noli hisoblanadi.

Modelning ko'rsatishicha, tibbiy tashkilotlar soni 1 taga oshsa, sog'liqni saqlash xizmatlarining yillik hajmi 0,36 mlrd so'mga oshadi; shifoxonalar soni 1 taga oshsa, sog'liqni saqlash xizmatlarining yillik hajmi 1,14 mlrd so'mga oshadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasi Ilmiy texnikaviy va tibbiyot hujjatlari Markaziy davlat arxivi . M-372-fond, 1-ro'yxat , 82-yig'ma jild, 11-varaq.
2. Karimov I.A. "O'zbekiston mustaqillikka erishish ostonasida" kitobini o'rganish bo'yicha o'quv uslubiy qo'llanma –Toshkent: O'zbekiston, 2012- B 89.
3. Rustamova X.E. Stojarova. N.K. Tibbiyot tarixi. Toshkent2014.191-bet. 3 O'zbekiston Respublikasi Ilmiy texnikaviy va tibbiyot hujjatlari Markaziy davlat arxivi . M372-fond, 1-ro'yxat , 82-yig'ma jild, 11-varaq.
- 4 Karimov I.A. "O'zbekiston mustaqillikka erishish ostonasida" kitobini o'rganish bo'yicha o'quv uslubiy qo'llanma –Toshkent: O'zbekiston, 2012- B 89. 4. Rustamova X.E. Stojarova. N.K. Tibbiyot tarixi. Toshkent2014.191-bet.
5. O'zbekiston Respublikasi davlat statistika Qo'mitasi hisobotlari. 2010 yil. – B.15 6. O'zbekiston Respublikasi davlat statistika Qo'mitasi